

Svetišče Sv. treh kraljev
nad Benediktom; v ospredju
zakristija, kjer je udbovec ujel
vodjo križarjev Jožeta Skamljiča.

Jože Skamljič

IVO ŽAJDELA

Povojni oznovec v Mariboru Zdenko Zavadlav je napisal več prvovrstnih pričevanj o zločinih komunistov. Med drugim tudi knjigo *Križarji. Matjaževa vojska na Slovenskem* (1994), v kateri je opisal, kako je Ozna (Udba) na Štajerskem z lahkoto uničevala upornike proti komunistom, križarje

Zdenko Zavadlav, leta 1945 eden vodilnih pri Ozni v Mariboru, je v knjigi *Križarji. Matjaževa vojska na Slovenskem* opisal številne dogodke na to temo. Poglejmo nekoliko obširneje, kaj je napisal o uničenju Skamljičeve skupine v Oseku in Benediktu ter aretaciji in »obsodbi« prekmurskega duhovnika Ivana Jeriča v Turnišču, predvsem zato, ker so njegovi spomini zelo kakovostni, konkretni in edini.

Napad Udbe in Knoja na skupino, ki jo je vodil Jože Skamljič, je opisal pod naslovom *Napad na bunker »slovenske vojske v domovini« v Oseku* (str. 43–44). Osek je vas vzhodno od Svete Trojice pri Lenartu v Slovenskih goricah.

Zasledovanje križarjev

»Matjaževci postajajo vedno bolj aktivni. Najbolj tam v zahodnih Slovenskih gori-

cah. Končno doženemo preko informatorjev in zaslišanj zajetih ilegalnih kurirjev iz Avstrije, da je na tistem območju organizirana skupina matjaževcev. Skupina je pod komando Jožeta Skamljiča, domačina iz sv. Benedikta, pravnika, klerikalca, med vojno zaposlenega na občini, že takrat plavogardistično usmerjenega. Z njim je tudi njegov brat Milan, nemški vojak in angleški ujetnik, ilegalni povratnik iz Avstrije. Imajo zvezo s centrom kraljeve vojske v Lipnici pod vodstvom Zlatibora /Miloš Glišić/, ki jih je tudi obiskal v Slovenskih goricah, preden je odšel proti jugu. Njihova komanda naj bi bila v zgrajenem bunkerju tam okoli Sv. Lenarta in Sv. Benedikta. Vse tiste zaplembe v zadrugeth, trgovinah in krajevnih uradih, pa tudi napade na aktiviste, miličnike in bivše partizane naj bi zagrešili. Tudi uboje aktivistov, ki so se dogodili na tem terenu.

Vse svoje prizadevanje in znanje vložimo v iskanje tega bunkerja. Milica, Knoj in vsi aktivisti so opozorjeni in pritegnjeni k iskanju, prav tako naši obveščevalci, informatorji in agenti. Vsakega osumljenega zaslišujemo do podrobnosti. Končno vse niti vodijo v vas Osek h kmetu Martinu Toplaku.«

Uničenje v Oseku

»Še ponoči 19. aprila /1946/ naši oznovci s pripadniki Knoja in milice obkoliijo kmetijo /Martina/ Toplaka v Oseku, posebej še hlev, kjer naj bi se v bunkerju nahajala komanda. Bunker je res tam, vendar se matjaževci v njem nočejo predati. Enournno streljanje na obeh straneh. Težko ranjen knojevec in pobiti štirje matjaževci v bunkerju. Tudi Skamljičev brat Milan /znani sta imeni še dveh: Trojner in Žizek/. Jože Skamljič sam s še dvema članoma tolpe pa uide.

Kljub ognju najdemo v bunkerju orožje, obveščevalno in propagandno gradivo ter neuporabno radijsko oddajno postajo z rezervnimi deli.

Ob napadu na bunker je zaprt kmet Toplak z ženo, lastnik male kmetije, ter nam znani podporniki in sodelavci tolpe v okolici, v Ščavnici, v Zagajskem Vrhu, v Ihovi in v Oseku, vsega skupaj kakih deset oseb. Na prvem zaslišanju v Mariboru v zaporih v Slovenski ulici izvemo od zaprtih, da sta bunker prav pred napadom zapustila dva kurirja iz Avstrije, ki sta bivala v bunkerju kak teden dni.

Misliti dá stan zapornikov: kmetje in delavci, rokodelski pomočnik, hlapec, delavka. Mali kmetje in delavci pa protikomunistični matjaževci! Pravzaprav proletariat proti proletariatu! Nekje mora biti napaka. Samo kje???

Glavni, ki smo ga iskali, Jože Skamljič, pa jo je odnesel!«

Iskanje Skamljiča

Kako je Udba nato ujela Jožeta Skamljiča, je opisal pod naslovom *Aretacija komandanta »Murskega odreda«* Skamljiča (str. 54–56).

»Pri obmejnem Knoju je padel v zasedo kurir iz Avstrije s propagandnim materialom in javko z matjaževci v Slovenskih goricah. Tako nam javi Udba iz Sv. Lenarta. Naši takoj odidejo tja. Mogoče se bo to lahko uporabilo za odkritje matjaževcev, posebno še vedno tam nekje neodkritega, verjetno ranjenega Jožeta Skamljiča, ubežnika iz križarskega bunkerja v Oseku pred dvema mesecema.«

»Tako takoj ponoči odide naš Božo kot 'matjaževski kurir' po javkah naprej, iska je zvezo z matjaževci. Izve, da išče pravzaprav Jožeta Skamljiča. Pride do Sv. Treh kraljev. Skamljič naj bi bil v cerkvi v zakristiji.«

Skamljičev dom je bil le okoli 200 metrov jugovzhodno od znamenite in izjemno velike romarske cerkve sv. Treh kraljev, ki kraljuje nad Benediktom.

Skamljič ujet

»Srečanje je zelo napeto za obe strani. 'Kurir' se mu predstavi s prinesenim materialom, potem ko bi ga Skamljič skoraj ustrelil. Ta biva in se skriva v sami zakristiji, ležišče pa ima postlano s cerkvenimi prti in oblačili. 'Kurir' pohvali Skamljičevo oborožitev z brzostrelko. Naj mu jo pokaže. Ta res to stori. In takrat je 'Murskega odreda' konec. Njegov organizator in komandant, kraljevi rezervni poročnik Jože Skamljič je v rokah Udbe. V zakristijo pridejo še knojevci, ki so tajno spremljali našega oficirja 'kurirja'. Preko Sv. Lenarta že ponoči pripeljejo Skamljiča v Maribor.

Naši v Lenartu aretirajo še vse tiste javke, ki smo jih med potjo 'kurirja' spo-

znali, prav tako pa Marijo in Amalijo Portirjevi, ključarki cerkve pri Sv. Treh kraljih, ter Štefana Györköša, župnika iz Sv. Benedikta.

Začnemo takojšnja zaslišanja tako Skamljiča kot ostalih. Sam sem med tistimi, ki zaslišujemo Skamljiča. Takoj po podatkih prvih zaslišanj aretiramo še nekaj drugih sodelavcev in podpornikov Matjaževe vojske. Med njimi zdravnika dr. Maksima Sevska. Vedel je za Skamljiča in mu pošiljal zdravila proti opeklina.

Upornik proti komunizmu

»Najlažje ali pa najtežje je zaslišanje Jožeta Skamljiča. O sebi pove vse, o drugih pa nič. Osebnost mi je to všeč, saj ne stoka tako kot drugi. Večina jih namreč sploh ne ve, kaj in za koga so delali. Skamljič je pravnik iz Sv. Benedikta. Po povratku iz nemškega vojnega ujetništva domov na Spodnje Štajersko je bil na Gemeideamtu pisar. Kot bivši Stražar je bil globoko veren, protikomunistično usmerjen. Zato ni sodeloval s partizani, ampak je propagandno deloval za četništvo skupaj z Marijo Veingerl, ki je bila leta 1944 od partizanov obsojena na smrt, a je ušla pod okrilje Nemcev. Skamljičev brat Milan, ki je padel v bunkerju v Oseku, se je vrnil skrivaj v državo iz angleškega vojnega ujetništva. Začela sta skupaj organizirati Matjaževo vojsko. Skupaj z bratom je odšel tajno v Avstrijo v taborišče v Lipnico, kjer je bil eden izmed sedežev organizacije jugoslovanske vojske v domovini.«

Murski odred

»Vendar mu niso zaupali. Menili so, da je oznovski agent. Zato je v Celovcu poiskal ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana, tedaj na begu v Avstriji. Škof mu je dal nekakšno 'nравstveno' potrdilo, da je veren, bivši Stražar in protikomunist. Tako mu je v Lipnici predstavnik kraljevega komiteja, bivši starojugoslovanski in četniški oficir Miloš Glišić - Zlatibor zaupal. Dal mu je navodila in ga poslal nazaj na Štajersko zaradi organizacije Murskega odreda Matjaževe vojske, za katerega poveljnika ga je postavil. Pri tem je Skamljiču uspelo, organiziral je veliko skupino Matjaževe vojske, postal njihov poveljnik, vršil protikomunistično propagando med prebivalstvom ter izvajal vojaške akcije na aktiviste OF, odbornike NOO, zadruga, postaje narodne milice, krajevne urade in drugo. Vzpostavil je tudi obveščevalno mrežo s kurirji, vezano na jugoslovanski komite v Lipnici. Zlatibor, ki se je podal v domovino, ga je po svojem prekmurskem 'potovanju' obiskal v bunkerju v Oseku.«

Pošteni nasprotnik

»Pravzaprav je v vsem točno posnemal začetni način partizanskega boja in partizanske organizacije na Štajerskem. V

Cerkev Sv. treh kraljev, pogled iz Benedikta

Zdenko Zavadlav

bunkerju v Oseku je malo manjkalo, da bi vzpostavil radijsko zvezo z Lipnico. Samo nekateri manjši deli radio postaje so še manjkali. Med napadom na bunker v Oseku je ušel iz gorečega bunkerja, se skrival opečen najprej v Jarenini, nato pa v cerkvi sv. Treh kraljev. Tam smo ga tudi zajeli. Ves čas je ohranjal zvezo in deloval z napotki med organizacijo Matjaževe vojske. Zveze in sodelavce mu dokažemo z njihovimi priznanji.

Po soočenjih prizna tudi sam, vendar nikoli noče prvi koga obremeniti. Je po svoje kar pošten nasprotnik. Zasliševanja ostalih zaprtih matjaževcev pa niso na taki 'razumniški' višini, razen delno župnika in zdravnika. Nič ne vedo. Tudi dokazov ne priznajo. Zapletajo.«

Dovoljena vsa sredstva

»Sotovariši imajo drugačno mnenje kot jaz. Vsa sredstva za dosego cilja so dovoljena. Pa jih kar z mlatenjem prepričajo za priznanje in podpisane zapisnikov. Žal taka 'resnica' nikoli ni povsem točna. Lahko te celo zavede. Res tudi sam kdaj mahnem, a ne zaradi prisile. Le tedaj, ko se zapornik vidno norčuje iz mene. Ženski sicer ne mahnem, čeprav so te najhujše. Čudno je le to, da so v glavnem – razen Skamljiča, zdravnika in župnika – le kmetje, kmečke žene in hčere ter delavci!

Na podlagi priznanj zaprtih ob Skamljičevi aretaciji sledijo nadaljnje aretacije pristašev Matjaževe vojske v Slovenskih goricah. ■

Nadaljevanje prihodnjič